

Dubrovačke plaže u kontekstu Altmanove teorije teritorijalnosti

Dubrovnik Beaches According to Altman's Theory of Territoriality

Joško Sindik

Institut za antropologiju
Zagreb, Hrvatska
e-mail: josko.sindik@inantro.hr

DOI 10.17818/NM.1.12.2015

UDK 551.435.32 (497.5 Dubrovnik)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Rukopis primljen / Paper accepted: 7. 8. 2014.

Sažetak

Doživljaj plaže kao teritorija rijetko je istraživano pitanje, posebno u hrvatskim okvirima. Ciljevi istraživanja bili su: konstrukcija upitnika „Teritorijalnost na plažama“ koji pokriva tri vrste teritorija po Altmanovom konceptu teritorijalnosti (1), utvrditi razlike u dimenzijama upitnika (tri vrste teritorija), u odnosu prema rodu, mjestu stanovanja, vrsti plaže te za vrstu zanimanja (2); utvrditi povezanosti između aspekata teritorijalnosti (latentnih dimenzija dobivenih faktorizacijom upitnika) i dobi te radnog staža (3). Usporedno istraživanje provedeno je na uzorku od 83 sudionika/ca (40 muškaraca i 43 žene) iz Dubrovnika, primjenom upitnika „Teritorijalnost na plažama“. Upitnik je uspješno konstruiran i pokazao je dobre metrijske karakteristike. Dobivene latentne dimenzije jasno reprezentiraju tri dimenzije subjektivne pripadnosti plažama: kao primarni, sekundarni i kao javni teritorij. U odnosu prema te tri dimenzije upitnika, nisu pronađene niti rodne razlike, niti statistički značajne povezanosti s dobi i radnim stažem. Također, plaže kao primarni teritorij češće doživljavaju stanovnici stare gradske jezgre (u odnosu prema onima koji žive na drugim lokacijama), odnosno oni koji se kupaju na „kulturnim“ gradskim plažama kao što su Danče, Šulić, Porporela i Bellevue.

KLJUČNE RIJEČI

doživljaj
Dubrovnik
plaža
pripadnost
razlike
teritorij

Summary

The experience of the beach as territory is relatively rarely investigated an issue, especially within Croatian framework. The objectives of the research have been: the construction of the questionnaire Territorialism on the beaches, which covers three types of Altman's concept of territoriality (1) to determine the differences in the dimensions of the questionnaire (three types of the territory), with regard to gender, place of residence, type of beach, and the type of occupation (2); to determine the relationship between aspects of territoriality (latent dimensions obtained by factorization of the questionnaire) and the age and work experience (3). A comparative study has been conducted on a sample of 83 participants (40 males and 43 females) from Dubrovnik, using the questionnaire Territorialism on the beaches. The questionnaire has been successfully constructed and it has demonstrated good psychometric properties. The resulting latent dimensions clearly represent three dimensions of subjective affiliation to the beaches: primary, secondary and public territory. In relation to three dimensions of the questionnaire, no gender differences have been found, as well as no statistically significant correlations with age and work experience. Also, the beach as a primary territory is more often experienced by the residents of the old city (as compared to those who live in other locations), and with those who visit "cult" urban beaches such as Danče, Šulić, Porporela and Bellevue.

KEY WORDS

experience
Dubrovnik
beach
affiliation
differences
territory

UVOD / Introduction

Doživljaj plaže kao teritorija rijetko je istraživano pitanje, posebno u hrvatskim okvirima. U ovom članku razmatraju se doživljaji dubrovačkih plaža s aspekta Altmanove teritorijalnosti,

sagledavanjem nesumnjivo kulturalno uvjetovanih razlika u stupnju prisvajanja, odnosno doživljavanja plaža kao „svojih“ u odnosu prema nekoliko nezavisnih varijabli (rod, vrsta zanimanja, dob, radni

staž, obilježja plaža).

Termin teritorij je fiksni prostor za koji pojedinac ili grupa doživljavaju da im pripada. Treba ga razlikovati od osobnog prostora, koji se pomiče

s pojedincem (nevidljivi „balon“ oko pojedinca). To je dakle subjektivni doživljaj kontrole nad teritorijem, a ne realno vlasništvo nad teritorijem. Altman [1] razlikuje tri vrste teritorija na koje pojedinac ili grupa mogu polagati pravo. Primarni teritoriji su privatni prostori gdje posjednik ima isključivo pravo korištenja, najčešće dugotrajnije; ovi prostori se lako personaliziraju, tj. označavaju. Najbolji primjeri ove vrste teritorija su pojedinačni stan ili soba. Sekundarni teritoriji su polujavni prostori gdje je osoba u interakciji sa susjedima na relativno uobičajenoj, svakodnevnoj osnovi. Sukobi između grupa korisnika mogu nastati kod ove vrste teritorija u situacijama kad oni nisu personalizirani od strane vlasnika ili uobičajenih korisnika. Sekundarne prostore pojedinci dijele s drugima, ali se uobičajeno njima koriste. Primjeri ove vrste teritorija su pojedinačno omiljeno mjesto u knjižnici, stol grupe prijatelja u restoranu [11]. Javni teritoriji su zajednički prostori gdje je skoro svakom omogućen privremeni pristup: najbolji primjeri za ovu vrstu teritorija su parkovi, čekaonice, područja za rekreaciju. Altman je pretpostavio da glavne dimenzije tri tipa teritorija variraju ovisno o važnosti nekog prostora za pojedinca (centralnost) i vremenski (koliko dugo pojedinac koristi prostor) [2]. Teritorijalnost je društveni dinamični mehanizam između pojedinaca i lokalnog društva, pa pravila povezana s određenim teritorijima uspostavljaju fizičke i društvene odnose [4].

Stupanj pristupa nekom teritoriju može se regulirati na različite načine, kontrolom vizualne i auditivne privatnosti. To znači da privatnost nije samo zabrana pristupa nekom teritoriju: regulacija privatnosti postiže se npr. odlaskom u prepuni kafić sa željom traženja socijalne interakcije. Dakle, privatnost je povezana s komunikacijom [16]. Željena razina društvene interakcije ovisi o osobinama ličnosti, socijalnim utjecajima, fizičkom okruženju i kulturi: ona može varirati ovisno o osobi i tijekom vremena [20]. Primjerice, isti pojedinac u starijoj životnoj dobi može težiti većoj privatnosti. Razina željene društvene interakcije može varirati, ali potreba za kontrolom društvenih odnosa je univerzalna [7]. Skoro svatko ima svoju zonu osobnog prostora, koja određuje distancu od drugih, i raspon teritorija nad kojima pojedinac ima različite stupnjeve

kontrole, sa svrhom pokušaja da se zaštiti od tuđih upada [3].

Primjerice, prigradski stanovnici, u usporedbi s urbanim, više percipiraju kontrolu nad sekundarnim i javnim teritorijima [21]. Primarni i sekundarni teritoriji pružaju pretpostavke za interakciju na različitim razinama formalnosti i isključenosti. Naime, privatnost je dinamički dijalektički proces, koji ovisi i o sociotehničkom okruženju [15]. Privatnost je generički proces koji se javlja u svim kulturama, ali koji se također razlikuje među kulturama u smislu ponašanja. Mehanizmi koji se koriste za regulaciju željene razine privatnosti su različiti. Privatnost je univerzalni proces koji uključuje kulturno jedinstvene regulatorne mehanizme [3], koja se može regulirati u različitim okruženjima [11], pa tako i u društvenim mrežama [12]. Primjerice, pokazalo se da korisnici prilikom korištenja bankomata provode istu količinu vremena pred bankomatom, bez obzira na druge ljude koji čekaju u blizini, i na taj način mu ometaju privatnost. Drugim riječima, pojedinci ne smatraju prostor oko bankomata kao njihov (primarni) teritorij, pa se uvijek ponašaju na isti način, neovisno o broju ljudi oko bankomata [19]. Također, u uredima s robotima, ljudi doživljavaju negativno čak i upade robota na njihov teritorij, što je povezano i s dobi pojedinca [17]. Slična se pitanja javljaju i kod vozača automobila na ulicama, koji cestu u većoj ili manjoj mjeri doživljavaju kao primarni teritorij [9].

Odnosi među pojedincima i objektima u organizacijama imaju jasan i značajan utjecaj na odnose među pojedincima i na odnos između pojedinaca i organizacija, pa su istraživanja o teritorijalnosti važno područje istraživanja u organizaciji rada [5]. Tako se javljaju čak i teritoriji na površinama stolova koji su predmet razgraničenja među pojedincima (teorija „tabletop“ teritorija) [18]. Zaključno, ljudi koriste prostorne odnose u skladu sa složenim pravilima i jakim preferencijama. Iako tih pravila i sklonosti nisu uvijek svjesni, njihova važnost postaje jasna tek kada su ta pravila ugrožena [14].

Plaže su prirodni, društveni i ekonomski resursi, a u Hrvatskoj se smatraju pomorskim, javnim dobrom koje ne može biti predmetom prodaje i nije ni u čijem vlasništvu [13]. Kulturološki su plaže mjesta u kojima se dodiruju i interferiraju različite kulture i

stilovi života, mjesta odmora i bijega od svakodnevice. S druge strane, one su dio svakodnevice, kulture življenja i događaja bitnih za život lokalne zajednice [20]. Plaže su značajan i osjetljiv dio prirode priobalja, pa se nameće nužnost upravljanja plažama [10]. Upravljanje plažama relativno je mlado područje istraživanja. Anketno istraživanje među posjetiteljima splitskih plaža, donosi zaključak o tipu posjetitelja i stanju u pogledu sustava upravljanja plažama. U pogledu „vjernosti“ plaži, pokazalo se da se čak 40 % ispitanika svakodnevno kupuje na određenoj plaži, a daljnjih 18 % uvijek kada idu na kupanje, dok su povremeni i slučajni kupci relativno rijetki [10]. Odabir plaže uvjetovan je često većom blizinom: 42 % splitskih kupaca treba pola sata do dolaska na željenu plažu, 38 % na plažu stigne za svega par minuta, dok ih 18 % treba od 30 do 60 minuta do plaže. Među razlozima dolaska na određenu plažu najvažniji faktor je blizina kuće (30 %), 20 % ih dolazi na plažu jer im je plažu preporučio poznanik ili prijatelj, a čak 18 % ispitanika se tradicionalno kupuje na određenoj splitskoj plaži [10]. Samo 16 % ispitanika se slučajno našlo na određenoj plaži, dok ih je 14 % za plažu doznalo putem interneta i drugih izvora. Najbrojniji posjetitelji splitskih plaža su u dobi od 20 do 40 godina (38 %), potom posjetitelji do 20 godina (24 %), dok posjetitelja između 40 i 60 godina starosti, te iznad 60 godina ima nešto manje i podjednako (po 18 %) [10].

Dubrovačka su kupališta važna mjesta sjećanja ljudima koji su na njima odrastali, družili se, trenirali ili se samo rekreativno bavili pojedinim sportovima: to su javni prostori s otvorenim, slobodnim pristupom. S druge strane, dubrovački hoteli također plaže smatraju „svojima“, tj. namijenjenim turistima koji u njima odsjedaju, čime je ponekad dovedena u pitanje njihova stvarna „javnost“ [18]. U posljednje vrijeme sve se češće pojavljuju i akcije vezane uz očuvanje dubrovačkih kupališta [6]. I u turističkim medijima dubrovačke plaže predstavljene su tako da je jedan od sadržaja ili čak, u primjeru plaža Danče, Copacabana u Lapadu i Bellevue na Montovjerni, kao osnovno obilježje i identitet kupališta, istaknut vaterpolo i tradicija igranja Divlje lige [8]. Spomenuti primjeri pokazuju da bi trebalo pristupiti kreativnoj i raznovrsnijoj prezentaciji dubrovačkih kupališta, nadilaženjem

uobičajenih opisa plaža kao mjesta spoja sunca i mora te suhoparnih opisa infrastrukture i ponude sadržaja na plaži, sličnih opisima većine morskih turističkih destinacija [20]. Jedan od koraka u tom smjeru je i ispitivanje u kojoj mjeri posjetitelji plaža doživljavaju plaže kao određeni tip teritorija.

Kao glavni ciljevi istraživanja postavljeni su: konstrukcija upitnika „Teritorijalnost na plažama“ koji pokriva aspekte Altmanovog [1] koncepta teritorijalnosti (1), utvrditi razlike u svim varijablama koje se odnose na aspekte teritorijalnosti (tri vrste teritorija), u odnosu prema rodu, mjestu stanovanja, vrsti plaže te vrsti zanimanja (2); utvrditi povezanosti između aspekata teritorijalnosti (latentnih dimenzija dobivenih faktorizacijom upitnika) i dobi te radnog staža (3).

METODE / Methods SUDIONICI / Participants

Uzorak sudionika odabran je kombiniranom metodom uzorka snježne kugle (distribucija e-mailom) i prigodnog uzorka (posjetitelji web-stranica www.dance.hr). Usporedno istraživanje provedeno je na uzorku od 83 sudionika/ca (40 muškaraca i 43 žene) iz Dubrovnika. Prosječna dob sudionika bila je $38,26 \pm 8,87$ (M \pm SD) godina (raspon 17-67), dok je prosječna duljina radnog staža $14,14 \pm 8,36$ (M \pm SD) godina (raspon 0-40). Po vrstama plaža, ispitanici se kupaju na: gradskim plažama (N=27), lapadske (N=41) te ostale (N=15). Po mjestu stanovanja, raspored sudionika je bio sljedeći: Stari grad (N=3), šire područje grada (N=53), DN Županija (N=9), izvan Županije (N=18). Zanimanja sudionika bila su: prosvjeta (N=17); medicina (N=13); inženjer (N=18); student (N=4); turizam (N=9); službenik (N=12), dok preostali ispitanici nisu dali podatke o zanimanju.

POSTUPAK PRIKUPLJANJA PODATAKA / Procedure of data collecting

Autori su sastavili preliminarnu verziju anketnog upitnika „Teritorijalnost na plažama“, koji je početno sadržavao 23 tvrdnje, koje su sve zadržane i u završnoj verziji. Za procjenu stupnja slaganja ili neslaganja s tvrdnjama iz upitnika korištena je Likertova ljestvica s rasponom procjena od 1 (potpuno neslaganje) do 5 (potpuno slaganje).

Tablica 1. Valjanost i pouzdanost upitnika Teritorijalnost na plažama (metoda glavnih komponenti, varimax rotacija)

Table 1 Reliability and validity of the questionnaire Territorial distribution on beaches (methods of main components, varimax rotation)

Varijable	Plaža kao primarni teritorij	Plaža kao javni teritorij	Plaža kao sekundarni teritorij
Dob	-0,068	0,107	-0,159
Radni staž	-0,024	0,154	-0,110

Čestice	Primarni	Javni	Sekundarni	Komunalitet
Moja plaža je moj život.	0,834			0,707
Jedino na svojoj plaži zaista mogu imati vlastitu privatnost.	0,829			0,720
Na svoju plažu odlazim svakodnevno tijekom ljeta, kad god sam u Gradu.	0,749			0,623
Na svojoj plaži se osjećam sigurnije nego na bilo kojoj drugoj plaži.	0,749			0,624
Moja plaža je moj ljetni „dnevni boravak“.	0,746			0,624
Važno mi je doći na moju plažu svaki dan.	0,733			0,605
Jedino na svojoj plaži mogu imati svoj mir.	0,723			0,531
Rado šetam po svojoj plaži i u zimskim, proljetnim i jesenskim mjesecima.	0,518			0,295
Na moju plažu uobičajeno dolaze članovi moje najbliže obitelji i/ili prijatelji.	0,444			0,248
Zapravo mi je svejedno na kojoj se plaži kupam.		0,853		0,767
Odlazim samo na najbliže plaže, na koje mogu poći iza posla ili od doma.		0,733		0,587
Kupam se iz navike na mojoj plaži, ali se zapravo mogu kupati bilo gdje, samo da mi nije daleko.		0,714		0,576
Nemam ni svoju plažu ni svoje omiljeno mjesto na njoj.	-0,407	0,629		0,579
Zaista mi nije važno gdje se zapravo kupam.		0,569		0,383
Važnije mi je društvo u kojem sam, nego plaža na kojoj se kupam.		0,506		0,283
Kad dođem na plažu, zauzmem prvo najbliže mjesto na kojem se mogu smjestiti i koje je slobodno.		0,373		0,162

Žao mi je kad netko zauzme moje omiljeno mjesto na plaži, premda znam da ono i ne može biti rezervirano samo za mene.			0,750	0,578
Premda mislim da bi svatko trebao imati svoje mjesto na plaži, nije mi svejedno kad ga zauzme netko drugi.			0,749	0,575
Ljuti me kad netko zauzme moje uobičajeno mjesto na mojoj plaži.			0,743	0,582
Nepoznate ljude na svojoj plaži doživljam kao smetnju opuštanju i zabavi.			0,591	0,352
Smatram da svatko treba imati svoje mjesto na plaži, koje drugi smiju zauzeti samo u situaciji nečije odsutnosti.			0,582	0,412
Ne volim kada na moju plažu dolaze turisti, premda znam da im to nitko ne može zabraniti.			0,556	0,322
Čim dođem na plažu, zauzmem svoje omiljeno mjesto na njoj, ali samo je ako je to mjesto slobodno.			0,432	0,201
Objašnjena varijanca (%)	21,743	13,978	13,565	
Karakteristični korijen	5,001	3,215	3,120	
Pouzdanost (Cronbachov alfa koeficijent)/	0,877	0,765	0,765	
KMO mjera adekvatnosti uzorka	0,729			
Bartlettov test sfericiteta (χ^2 ; df=253)	848,394 (p<,001)			

Upitnici su distribuirani online anketom u travnju i svibnju 2014. godine. Ispitanicima je zajamčena potpuna anonimnost te je naglašena znanstvena svrha istraživanja. Također, ispitanici su upućeni da se izjasne vezano uz potencijalne nejasnoće sadržaja pojedinih tvrdnji, što se nije pokazalo potrebnim.

STATISTIČKE ANALIZE / Statistical analysis

U postupku određivanja pouzdanosti i valjanosti upitnika Teritoriji na dubrovačkim plažama, koristili smo se metodom glavnih komponenti (PCA), s Varimax rotacijom, uz primjenu kriterija Scree Plot, Guttman-Kaiserova kriterija (karakteristični korijen veći od 1), te

kriterijem interpretabilnosti dobivenih komponenti. Rezultati u ekstrahiranim glavnim komponentama upitnika izraženi su u regresijskim faktorskim bodovima, i kao takvi korišteni u daljnjim analizama (razlike, povezanosti). Pouzdanost tipa

Tablica 2. Povezanosti dimenzija upitnika Teritorijalnost na plažama s dobi i radnim stažem

Table 2 Interrelation of the dimensions of age and working age according to questionnaire
Territorial distribution on beaches

Varijable	Plaža kao primarni teritorij	Plaža kao javni teritorij	Plaža kao sekundarni teritorij
Dob	-0,068	0,107	-0,159
Radni staž	-0,024	0,154	-0,110

Napomena: niti jedna korelacija nije se pokazala statistički značajna uz p<0,05

interne konzistencije u oba upitnika određena je Cronbach alfa-koeficijentom. Za utvrđivanje razlika između dvije skupine sudionik(c)a, koristilo se Mann Whitney U test ili t-test, a za više skupina sudionik(c)a Kruskal-Wallisov test. Značajnost razlika komentirana je na razini vjerojatnosti p<0,05. U analizama povezanosti, korištene su Spearmanove rang-korelacije. Analiza podataka provedena je primjenom statističkog paketa SPSS 11.

REZULTATI / Results

U tablici 1. prikazana je Valjanost i pouzdanost upitnika Teritorijalnost na plažama.

Vrijednosti KMO mjera adekvatnosti uzorka te Bartlettova testa sfericiteta (χ^2 značajan uz p<0,001) pokazuju kako je matrica skupine varijabli pod nazivom upitnika „Teritorijalnost na plažama“ pogodna za faktorizaciju. Primjena analize glavnih komponenti (PCA) uz primjenu Guttman-Kaiserova kriterija te Scree Plota pokazala je kako je najpogodnija trokomponentna solucija za ovu skupinu varijabli, pa su nakon varimax rotacije dobivene tri glavne komponente, koje zajedno tumače 49% ukupne varijance. Prvu komponentu definira devet varijabli, koje opisuju subjektivno doživljavanje plaže kao primarnog teritorija: nazvana je zato Plaža kao primarni teritorij i pokazala je vrlo visoku pouzdanost ($\alpha=0,877$). Drugu komponentu definira sedam varijabli, koje opisuju subjektivno doživljavanje plaže kao tercijarnog (javnog) teritorija: nazvana je Plaža kao javni teritorij i pokazala je srednje visoku pouzdanost ($\alpha=0,765$). Treću pak komponentu definira sedam varijabli koje opisuju subjektivno doživljavanje plaže kao sekundarnog teritorija: nazvana je Plaža kao sekundarni teritorij i pokazala je također srednje visoku pouzdanost ($\alpha=0,765$).

Tablica 3. Rodne razlike u dimenzijama upitnika Teritorijalnost na plažama
 Table 3 Differences in genders according to the questionnaire
 Territorial distribution on beaches

Varijabla – faktori	Rod	Aritmetička sredina	Std. Dev.	t-test
Plaža primarni teritorij	muški	0,071	1,037	0,603
	ženski	-0,068	0,972	
Plaža javni teritorij	muški	-0,186	0,904	-1,596
	ženski	0,177	1,065	
Plaža sekundarni teritorij	muški	-0,116	0,968	-0,988
	ženski	0,110	1,030	

Napomena: niti jedan t-test nije se pokazao statistički značajan uz $p < 0,05$

Tablica 4. Razlike u dimenzijama upitnika Teritorijalnost na plažama u odnosu prema vrsti plaže

Table 4 Differences of the dimensions related to the types of the beach according to the questionnaire
 Territorial distribution on beaches

Varijabla – faktori	Plaže	Aritmetička sredina	Std. Dev.	Kruskal Wallis test (df=2)
Plaža primarni teritorij	gradske	0,593	1,078	10,220**
	lapadske	-0,298	0,889	
	ostale	-0,199	0,695	
Plaža javni teritorij	gradske	-0,084	0,962	1,505
	lapadske	-0,035	1,057	
	ostale	0,261	0,918	
Plaža sekundarni teritorij	gradske	-0,107	0,984	1,281
	lapadske	-0,052	0,986	
	ostale	0,353	1,072	

** razlika statistički značajna uz $p < 0,01$

Tablica 5. Razlike u dimenzijama upitnika Teritorijalnost na plažama u odnosu prema mjestu stanovanja

Table 5 Differences of the dimensions related to the residence in accordance with the questionnaire
 Territorial distribution on beaches

Varijabla – faktori	Mjesto stanovanja	Aritmetička sredina	Std. Dev.	Kruskal Wallis test (df=3)
Plaža primarni teritorij	Stari grad	1,486	0,348	5,024
	grad ostalo	-0,036	0,943	
	županija	-0,356	1,053	
	izvan županije	0,107	1,065	
Plaža javni teritorij	Stari grad	-0,485	0,607	9,642*
	grad ostalo	0,063	0,984	
	županija	0,514	0,557	
	izvan županije	-0,368	1,140	
Plaža sekundarni teritorij	Stari grad	0,582	0,702	2,064
	grad ostalo	-0,017	0,892	
	županija	0,255	1,368	
	izvan županije	-0,147	1,118	

* razlika statistički značajna uz $p < 0,05$

U tablici 2. prikazane su povezanosti između dimenzija upitnika Teritorijalnost na plažama i varijabli dob te duljina radnog staža sudionika. Nisu pronađene statistički važne povezanosti ovih varijabli niti s jednim aspektom teritorijalnosti.

U tablici 3. prikazane su rodne razlike u dimenzijama upitnika Teritorijalnost na plažama. Nisu pronađene statistički značajne razlike ni u jednom aspektu teritorijalnosti.

U tablici 4. uočljivo je da je jedina statistički značajna razlika pronađena u aspektu doživljavanja Plaže kao primarnog teritorija. Primjenom Mann-Whitney U testa utvrdili smo da se gradske („kultne“) plaže, kao što su Danče, Porporela itd., statistički značajno više doživljavaju kao primarni teritorij u odnosu prema lapadskim plažama (Mann $U=250$; $p < 0,01$), odnosno ostalim plažama (većinom udaljene gradske ili plaže izvan grada) (Mann $U=90$; $p < 0,05$). Nisu pronađene statistički značajne razlike između lapadskih i ostalih plaža, u aspektu doživljavanja plaže kao primarnog teritorija.

U tablici 5. jedina statistički značajna razlika pronađena je u aspektu doživljavanja Plaže kao javnog teritorija. Primjenom Mann-Whitney U testa utvrdili smo da stanovnici unutar stare gradske jezgre najmanje doživljavaju plaže kao javni teritorij, a u najvećoj mjeri takvima ih doživljavaju stanovnici Dubrovačko-neretvanske županije (Mann $U=0$; $p < 0,05$), odnosno stanovnici ostalih dijelova grada i onih koji žive izvan Županije (Mann $U=283$; $p < 0,05$). Također, statistički značajna razlika u aspektu doživljavanja Plaže kao javnog teritorija pronađena je između stanovnika šireg područja Županije i onih koji žive izvan Županije (Mann $U=27$; $p < 0,01$), u smjeru češćeg doživljavanja plaže kao javnog teritorija kod onih koji žive u županiji.

U tablici 6. uočljivo je da je jedina statistički značajna razlika pronađena u aspektu doživljavanja Plaže kao primarnog teritorija. Primjenom Mann-Whitney U testa utvrdili smo da zaposlenici u prosvjeti najmanje doživljavaju plaže kao primarni teritorij, dok ih u najvećoj mjeri takvima doživljavaju zaposlenici u turističkim djelatnostima (Mann $U=13$; $p < 0,01$), odnosno prosvjetari također statistički značajno manje doživljavaju plažu kao primarni teritorij i u odnosu prema inženjerima (Mann $U=63$; $p < 0,05$).

Tablica 6. Razlike u dimenzijama upitnika Teritorijalnost na plažama u odnosu prema vrsti zanimanja

Table 6 Differences of the dimensions related to the type of the profession according to the questionnaire
Territorial distribution on beaches

Varijabla – faktori	Mjesto stanovanja	Aritmetička sredina	Std. Dev.	Kruskal Wallis test (df=5)
Plaža primarni teritorij	prosvjeta	-0,551	0,754	11,412*
	medicina	0,081	0,941	
	inženjeri	0,208	0,984	
	studenti	0,352	0,791	
	turizam	0,860	1,012	
	službenici	-0,143	0,760	
Plaža javni teritorij	prosvjeta	0,108	0,951	10,710
	medicina	0,236	1,146	
	inženjeri	-0,715	0,522	
	studenti	0,286	0,534	
	turizam	-0,083	0,893	
	službenici	-0,218	0,827	
Plaža sekundarni teritorij	prosvjeta	-0,162	0,927	3,740
	medicina	0,102	1,221	
	inženjeri	-0,064	1,089	
	studenti	0,257	0,972	
	turizam	0,264	0,833	
	službenici	0,456	0,768	

* razlika statistički značajna uz $p < 0,05$

RASPRAVA I ZAKLJUČCI / Discussion and conclusions

Na temelju dobivenih rezultata može se reći da je uspješno konstruiran upitnik „Teritorijalnost na plažama“, s vrlo dobrim metrijskim karakteristikama. Dobivene latentne dimenzije jasno predodaju tri dimenzije subjektivne pripadnosti plažama: plažu kao primarni, sekundarni i kao javni teritorij. U odnosu prema tri dimenzije upitnika (primarni, javni i sekundarni teritorij), nisu pronađene niti rodne razlike, niti statistički značajne povezanosti s dobi i radnim stažem. Drugim riječima, izgleda da dubrovački kupaci zadržavaju stabilan subjektivni odnos prema plaži na kojoj se kupaju, neovisno o dobi ili radnom stažu, dok pritom rod osobe u tome nema veću važnost.

Ove rezultate možemo protumačiti i čimbenicima koji utječu na posjećivanje određenih gradskih plaža u Splitu, kao što su blizina plaže i krug poznanika na plaži [10]. Nadalje, rezultati su pokazali

da plaže kao primarni teritorij češće doživljavaju stanovnici Starog grada (u odnosu prema onima koji žive na drugim lokacijama), odnosno oni koji se kupaju na „kulturnim“ gradskim plažama kao što su Danče, Šulić, Porporela, Bellevue. Ovi podaci potvrđuju pretpostavke koje su iznijeli Šiljeg et al [20], a koje ističu i ulogu zbivanja na plaži (npr. divljoligaška natjecanja u vaterpolu) kao ključne čimbenike u razvoju pripadnosti određenoj plaži kao primarnom teritoriju.

O razlozima pronađenih razlikama u manje izraženom doživljaju plaža kao primarnog teritorija kod prosvjetara (u odnosu prema inženjerima i turističkim djelatnicima) možemo samo nagađati. Primjerice, turistički djelatnici (jasno, ovisno o vrsti radnog mjesta) možda imaju nešto više vremena, u prosjeku, za boravak na plaži ili su im plaže dostupnije, pa već tako mogu razviti i veći osjećaj pripadnosti određenoj plaži. Posebno, djelatnici u ugostiteljstvu mogu izravno raditi u hotelu na čijoj se plaži kupaju ili u

neposrednoj blizini, pa se s plažom mogu u većoj mjeri „familiarizirati“.

Kao važna prednost provedenog istraživanja može se istaknuti konstruiranje i korištenje novog instrumentarija u istraživanju problematike plaža kao teritorija sa stanovišta Altmanove teorije [1, 2, 3, 4]. Također, ova tema na ovaj način u Hrvatskoj i u Dubrovniku zasigurno nije istraživana.

Bitan nedostatak istraživanja je mali i relativno manje reprezentativan uzorak sudionika, nehomogeno zastupljen po pojedinim podgrupama sudionika (primjerice, iznimno je mali broj sudionika s boravištem u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika).

U budućim istraživanjima poželjno bi bilo primijeniti konstruirani upitnik drugdje u Hrvatskoj (a naravno i u Dubrovniku), na većim i reprezentativnijim uzorcima sudionika, vezano uz spomenutu problematiku. Posebno bi zanimljivo bilo istraživanjem obuhvatiti i turiste (posebno one koji su redoviti posjetitelji Dubrovnika i određenih plaža) te utvrditi koji su to čimbenici koji te turiste ponovno privlače da dođu ljetovati na isto mjesto.

Sa stanovišta praktične primjene dobivenih rezultata, pogodno je razmotriti mogućnosti ciljanog isticanja specifičnosti pojedinih plaža, koje dosežu izvan tradicionalnih „frazu“ turističke ponude, primjerice uvidom u povijesnu divljoligašku vaterpolsku tradiciju Danača, Porporele ili Šulića, ali i „novijih“ plaža, kao što su Copacabana ili Bellevue. Drugima bi se možda činilo zanimljivim zaigrati skopu ili tresetu po dubrovačkim pravilima, trećima zaigrati picigin na neuobičajeno krupnijem žalu ili preplivati Uvalu Lapad do susjedne plaže, koja opet posjeduje druge zanimljivosti. Drugim riječima, proširenjem i poboljšanjem potencijalnih pogodnosti pojedinih plaža za pojedince i grupe ljudi, moglo bi se postići da veći broj domaćeg stanovništva doživljava određene plaže kao primarni teritorij, dok bi se turisti možda upravo zbog pozitivnih doživljaja na pojedinim plažama mogli poželjeti ponovno vratiti u Dubrovnik.

ZAHVALE / Acknowledgment

Zahvaljujem kolegicama dr. sc. Ani Perinić Lewis s Instituta za antropologiju u Zagrebu te Maji Adžiji, mag., sa Sveučilišta u Zagrebu - Filozofski fakultet na idejnom doprinosu pri realizaciji ovoga istraživanja.

LITERATURA / References

- [1] Altman I. *The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal Space, Territory, Crowding*. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company, 1975.
- [2] Altman I. Privacy: conceptual analysis. *Environment and Behavior* 1976, 8:7-28.
- [3] Altman I. Privacy Regulation: Culturally Universal or Culturally Specific? *Journal of Social Issues* 1977, 33(3):66-84.
- [4] Altman I., Chemers M., *Culture and Environment*. Monterey, CA: Brooks/Cole Publishing Company, 1980.
- [5] Brown G., Lawrence T. B., Robinson S. L., *Territoriality in organizations*. University of British Columbia Academy of Management Review 2005, 30(3):577-594.
- [6] Divlja liga. 2014. Retrieved from: <http://www.divjaliga.eu>
- [7] Dorst M. J. van. Physical conditions for social interaction in the home environment. In: *Doing, thinking, feeling home: The mental geography of residential environments*, 2005 (pp. 1-7). Retrieved from: repository.tudelft.nl/assets/uuid...f0e1.../Conference_paper_Dorst.pdf
- [8] Dubrovnik Guide. 2014. Retrieved from: <http://www.dubrovnik-guide.net/plazehR.htm>
- [9] Fraine G., Smith S. G., Zinkiewicz L., Chapman R. L., Sheehan M. C., *At home on the road? Can drivers' relationships with their cars be associated with territoriality?* *Journal of Environmental Psychology* 2007, 27(3):204-214.
- [10] Gaće I. *Održivo upravljanje plažama – studij slučaja Grad Split*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, 2011.
- [11] Gifford R. *Environmental psychology*. Boston: Allyn and Bacon, 1997.
- [12] Karr-Wisniewski P., Wilson D., Richter-Lipford A., *A New Social Order: Mechanisms for Social Network Site Boundary Regulation*. AMCIS 2011 Proceedings - All Submissions. Paper 101. 2011. Retrieved from: http://aisel.aisnet.org/amcis2011_submissions/101
- [13] Kovačić M., Komač A., *The Issues of Beach Management in Croatia, with Emphasis on Zadar County*. *Naše more* 2011, 58(5-6):244-255.
- [14] Martin P. R., Cheung F. M., Knowles M. C., Kyrios M., Littlefield L., Overmier J. B., Prieto J. M. (ur.). *The IAAP Handbook of Applied Psychology*. New York: Blackwell Publishing Ltd., 2011.
- [15] Palen L., Dourish P. *Unpacking "Privacy" for a Networked World*. In: *Proceeding CHI '03 Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, (pp 129-136). April 5-10, 2003. ACM: Ft. Lauderdale, Florida, USA, 2003.
- [16] Pedersen D. M., *Psychological functions of privacy*. *Journal of Environmental Psychology* 1997, 17:147-156.
- [17] Reichert K., *Robotic Infringement of Human Territories in Office Environments*. Bachelor Thesis. Hamburg: University of Hamburg, 2013.
- [18] Scott S. D., Carpendale S., *Theory of Tabletop Territoriality*. In C. Müller-Tomfelde (ed.) *Tabletops - Horizontal Interactive Displays*, Springer, pp. 375-406, 2010.
- [19] Stemig M., Kim H. Y., *Waiting for an ATM: Territorial Behavior at Automated Teller Machines*. *Sentience* 2011, 4:8-10.
- [20] Šiljeg K., Perinić Lewis A., Sindik J., *Lokalna sportska tradicija kao dio dubrovačkoga kulturnog identiteta*. *Zbornik radova Sveučilišta u Dubrovniku* 2014, 1:193-208.
- [21] Taylor R. B., Stough R. R., *Territorial Cognition: Assessing Altman's Typology*. *Journal of Personality and Social Psychology* 1978, 36 (4):418-423.